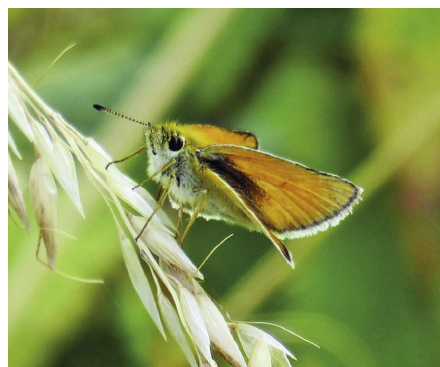

Dagvlinderfiche: het zwartsprietdikkopje

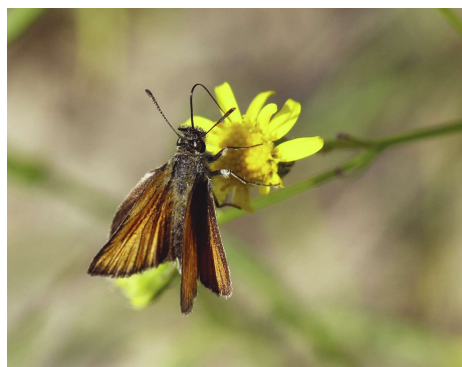

Sylvain Cuvelier - VVE WG Dagvlinders

Het zwartsprietdikkopje is één van de drie soorten dikkopjes met oranje bovenvleugels uit het genus *Thymelicus* die België rijk is. Ze gelijken goed op elkaar qua uiterlijk en vliegwijze en dat maakt de determinatie in het veld niet altijd eenvoudig want het zijn bovendien zenuwachtige helikoptertjes die zich niet altijd zo maar laten bekijken. Dit graslandvlindertje dankt zijn naam aan de zwarte onderzijde van de sprietknoppen (Fig. 1a) die het belangrijkste kenmerk is voor de determinatie. Om dat goed te zien moet je de vlinder recht in de ogen kunnen kijken. Het kan nodig zijn om de vlinder te vangen zodat je de voelsprietten goed kan bekijken met een loep. Bij oude exemplaren is het mogelijk dat er ook wat sleet is op de voelsprietten zodat de zwarte kleur minder duidelijk wordt en dat bemoeilijkt de determinatie.

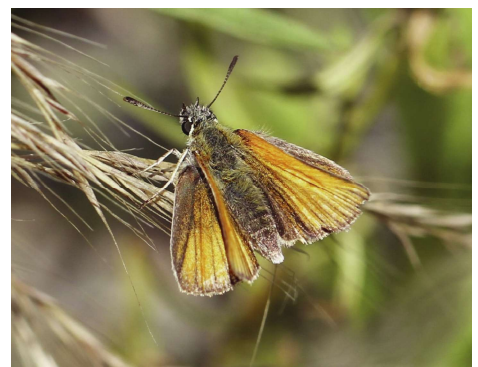

1a. Zwartsprietdikkopje. © Raphaël Windey

1b. Zwartsprietdikkopje.

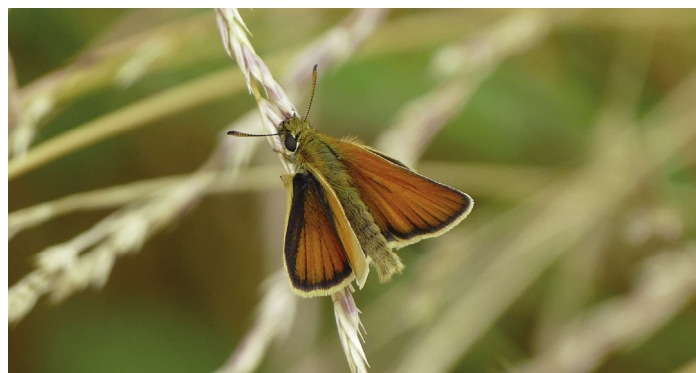
© Tom Vermeulen

1c. Zwartsprietdikkopje.

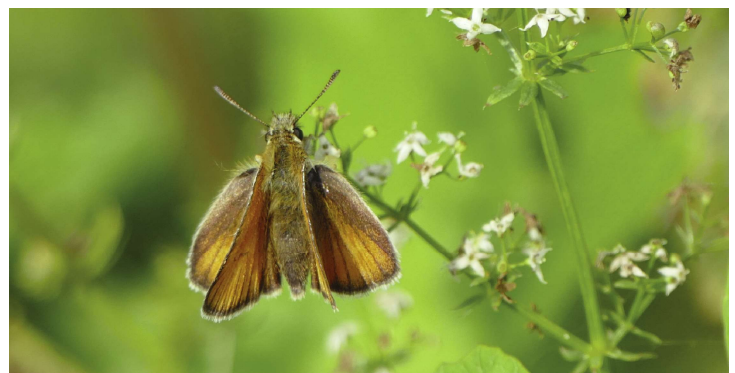
© Raphaël Windey

De mannetjes hebben een korte, smalle zwarte geurstreep (Fig. 1d) op de bovenzijde van de voorvleugels. Beide geslachten (Fig. 1d-e) zijn vrij egaal oranje al zijn de aders wat zwart bestoven, vooral bij frisse exemplaren. De achterrand van de vleugels is zwart en eindigt in een bleke franje (Fig 1b-c).

1d. Zwartsprietdikkopje (mannetje).

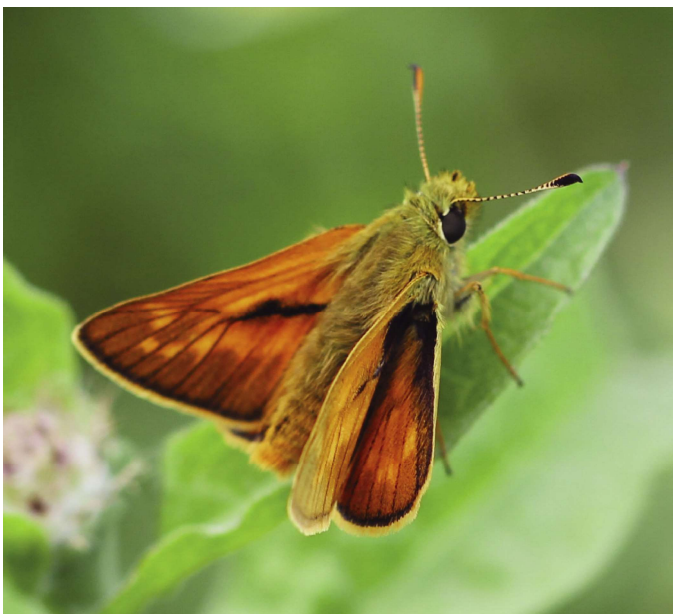
© Jurgen Couckuyt

1e. Zwartsprietdikkopje. (vrouwje).

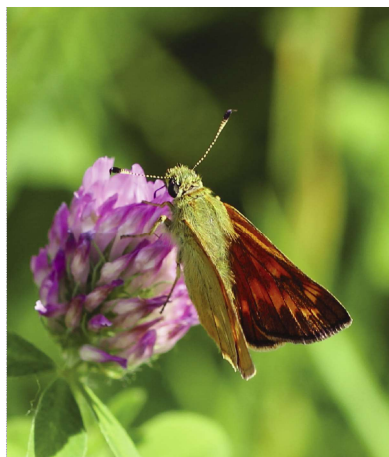
© Jurgen Couckuyt

Een zeer vergelijkbare soort, het geelsprietdikkopje, kan je bijna steeds met zekerheid onderscheiden want de sprietknoppen zijn bleker, eerder oranjekeurig dan de Nederlandse naam van deze soort doet vermoeden. Hier komt het geelsprietdikkopje niet voor maar in Vlaanderen kan je deze soort zeker ook vinden. Goed bekijken is de boodschap. Ook het groot dikkopje (Fig. 2a) dat wel niet tot het zelfde genus behoort maar hier wel vliegt, wordt wel eens verward met het zwartsprietdikkopje. Niet alleen is er een verschil op te merken in kleur aan de voelsprietten die ook een klein haakje vertonen maar ook het vleugelpatroon (Fig. 2b-c) is verschillend. Er zijn zowel op de bovenzijde als onderzijde donkerder velden in de oranje basiskleur te zien.

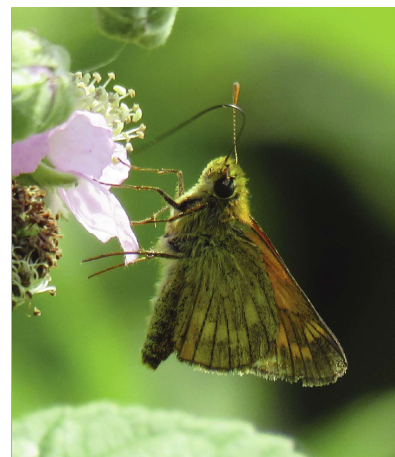
2a. Groot dikkopje (mannetje).

© Tom Vemeulen

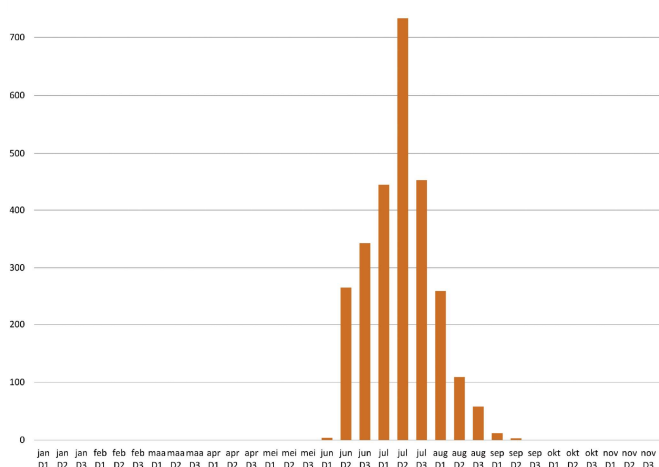
2b. Groot dikkopje (vrouwje).

© Tom Vermeulen

2c. Onderzijde groot dikkopje.

© Raphaël Windey

3. Fenologie zwartsprietdikkopje.

© VVEWG Dagvlinders

Het zwartsprietdikkopje heeft slechts één generatie per jaar (Fig. 3). Begin juni start de vliegtijd en vanaf midden juni begint de soort volop te vliegen, piekt qua aantallen medio juli en de laatste vlindertjes kan je regelmatig zien tot eind augustus en een enkeling nog in september.

In onze omgeving zijn het sterk bedreigde grasland-vlindertjes want hun biotoop (Fig. 4a) komt nog amper voor: zeer bloemrijke graslanden langs bermen, oevers, in ruigten, industrieterreinen en bruggenhoofden waarbij overjaars gras een belangrijke, levensnoodzakelijke rol speelt.

Het zijn actieve vlinders die heel veel tijd besteden aan bloembezoek (Fig. 4b) want ze hebben veel nectar nodig voor hun energieke levensstijl. Ze vliegen laag tussen de vegetatie. Bij rust hebben ze een ongewone houding: de bovenvleugels staan in een hoek van 45° ten opzichte van de achtervleugels (Fig. 1a). De wijfjes houden zich meer op in een open, zonnige plaats. Tijdens de zomer kleven de vrouwtjes hun eitjes in groepjes aan de bloeiaren en in de bladschede van breedbladige grassen. Op het ogenblik van de vliegtijd zijn die grassen al vrij dor en zonder voedingswaarde. Hierop overwinteren de eitjes. Het hedendaags beheer maait deze echter overal weg wat een belangrijke reden is waarom deze soort sterk is achteruit gegaan over grote delen van Vlaanderen.

4. Ideale biotopen voor het zwartsprietdikkopje - zoals hier aan de E17 in Sint-Niklaas - komen nog amper voor in onze omgeving.

© Ortwin Hoffmann

5. Rups van een zwartsprietdikkopje.

© Sylvain Cuvelier

De rupsen (Fig. 5) gaan zich pas in het volgende voorjaar ontwikkelen. Zij blijven het grootste deel van de tijd in een zelfgemaakt kokertje van een samengesponnen grasspriet en verpoppen zich ook in de vegetatie vast aan een grasspriet. Ook in dit stadium is maaien desastreus voor de soort. De soort komt nog amper voor in de ruime omgeving (Fig. 6).

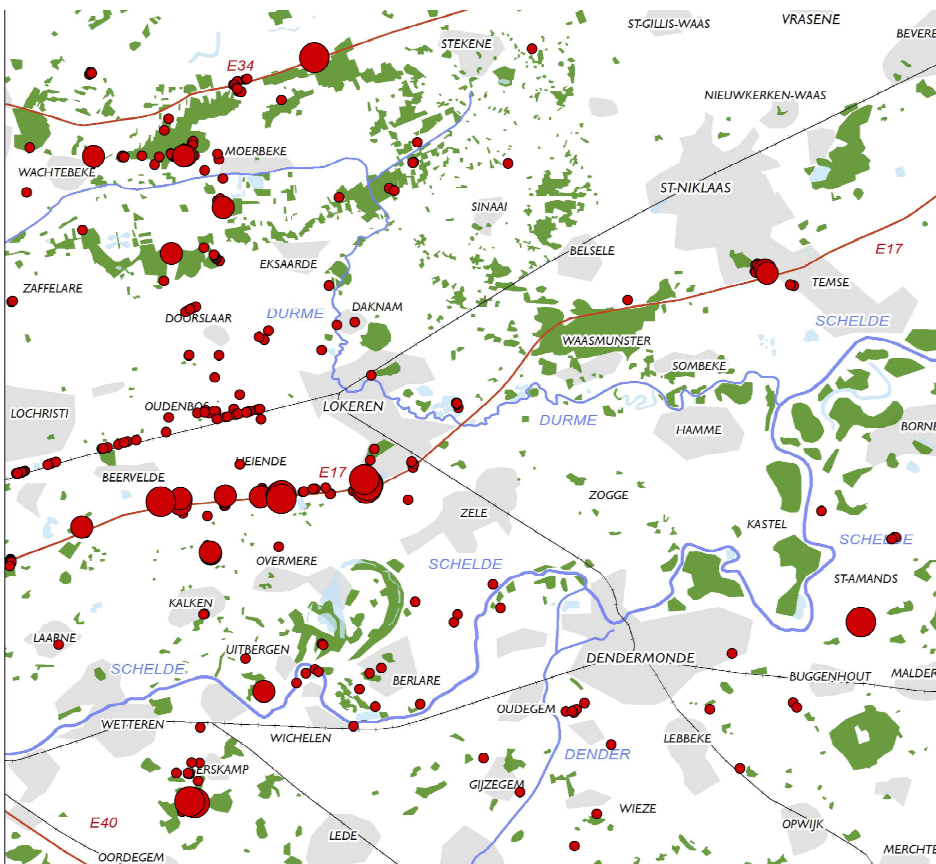

Fig 6: verspreiding van het zwartsprietdikkopje

© VVE WG Dagvlinders

Rode bol:

waarneming zwartsprietdikkopje (periode 2013-2020)

kleine bol

1-3 exemplaren

middelgrote bol

4-10 exemplaren

grote bol

> 10 exemplaren

Zwarte lijnen:

Spoorlijnen

Rode lijnen:

E34 - E17

Het is één van de meest bedreigde dagvlinders in onze streek. Daarom wordt de soort van nabij opgevolgd in meerdere meetnetten. Er zijn daarvoor meerdere trajecten uitgestippeld in Lokeren nabij de E17 in Lokeren. Wie wil meewerken aan één van deze telroutes kan zich aanmelden via filip.vandeveld@skynet.be. Verder kan je de soort ook nog waarnemen in o.a. Berlare, Moerbeke, St-Niklaas, Wachtebeke of Zele.

We zijn zeer benieuwd hoe het verder zal gaan met het zwartsprietdikkopje in onze regio. Uitkijken en noteren! En om ook het voorkomen van alle dagvlindersoorten in de eigen regio beter te leren kennen, herhalen we nogmaals de oproep: meld én alle observaties én van alle stadia op www.waarnemingen.be en neem ook veel foto's. Zo houden we de vinger aan de pols in de eigen regio. Wie op de hoogte wil blijven van de dagvlinders uit eigen streek en Europa, schrijft zich in op de nieuwsbrief van de VVE WG Dagvlinders bij couckuyt.jurgen@telenet.be.